

Вимиванка для Одаюку

Сова Лісович

Вишиванка для Одарки

Сова Лісович

2026

УДК 821.161.2
С 56

С 56 Сова Лісович

Вишиванка для Одарки : оповідання / Сова Лісович. — [Б. м.] :
Самвидав, 2026. — 20 с.

«Вишиванка для Одарки» — це зворушлива та атмосферна історія про зв'язок поколінь, карпатські традиції та пошук власного коріння. Головна героїня, шістнадцятирічна міська дівчина Марта, приїжджає з батьками до високогірного села Великий Ходак. Відірвана від звичного інтернету та серіалів, вона відкриває для себе магічний світ предків через знайомство з місцевою майстринею — бабою Одаркою. Спільна праця над незавершеною вишиванкою та родинний спадок змінюють погляд дівчини на справжні цінності. Книга сповнена яскравого карпатського колориту і буде цікавою для широкого кола читачів.

УДК 821.161.2

Моему роду Лізовичів.

За коріння, з якого проростають мої слова.

Серед Карпатських гір, де вітер співає свою особливу пісню, а вівчар влітає її у сопілку та заводить веселої, розляглося собі село. І звалося воно Великий Ходак. Поселення там насправду невелике, близько двох сотень люду, тож кожен кожного знав. Саме туди приїхала Марта з батьками — доглянути хату своєї бабусі. Дівчина її майже не пам'ятала, але раз у раз за родинними вечорами та переглядом старих світлин згадувалось ім'я баби Орисі. Вона була відома своїм голосом, знала багацько народних пісень і навіть грала на дримбі.

Проте Марті усе те видавалося не таким захопливим, як нова серія улюбленого серіалу або ж вихід музичного альбому гурту «Ноа-Боа». Тож вона, лише зробивши декілька фото гірських краєвидів, щоб запостити у соціальних мережах, майже одразу почала рахувати дні до повернення в місто.

Батьки, не відкладаючи важливих справ на завтра, одразу вирішили сходити на місцевий ярмарок. Лиш вийшли на вузьку стежечку, що спускалася схилом, як почули характерний, трохи хрипливий, але все ще дзвінкий голос:

— Та невже це ти, Лесю? Чи мені вже привиділося на старості літ?

Біля тину стояла жінка. Невисока, у довгій лляній сорочці з ледь помітними червоно-чорними візерунками, а поверх — старий вовняний сердак, трохи потертий, але акуратний. Волосся, заплетене в сиву косу, було сховане під хусткою, з-під якої де-не-де вибивалося кілька срібних пасм.

Це й була Одарка.

Про неї в селі говорили з повагою й тихим захопленням. Вона була найвідомішою майстринею вишивки у всіх Карпатах — до неї приїжджали навіть із далеких сіл, щоб навчитися різноманітних технік або придбати унікальний одяг.

— Одарко Петрівна, добрий день, — усміхнулась мама Марти, підходячи ближче. — Ми ось нарешті дісталися.

— А я вже думала, що забули стару, — жінка хитро примружилася, але в очах спалахнув проблиск радості.

Вони розговорилися просто біля хвіртки. Спершу про довгу дорогу до села, потім про погоду в горах, а далі — про те, як змінилося поселення.

— Живе ще вишивка? — раптом запитала Одарка, переводячи погляд на Марту.

Дівчина здригнулася, ніби її застали зненацька.

— Ем... ну, так. У нас у місті теж носять вишиванки, — невпевнено відповіла вона.

— Носити — то одне, — тихо сказала Одарка. — А знати, що вона означає — зовсім інше.

На мить запала незручна тиша. Але мама швидко усміхнулась:

— Одарко Петрівно, я б хотіла, щоб Марта занесла вам трохи частування ближче до вечора.

— Ой, не треба було... — почала Одарка, але її м'яко перебили.

— Треба, — лагідно, але твердо сказала мама. Жінка зітхнула і з ледь вловимою усмішкою кивнула.

Увійшовши на площу, де розташовувалися дерев'яні ятки з різноманітними товарами власного виробництва, родина попрямувала далі. Вони минули лави із запашною бринзою, солодким медом і дерев'яними скринями, діставшись нарешті рядів із вишиваним одягом. Марта вибрала собі сорочку, виконану в особливій техніці «низь», яка, за словами самої майстрині, є однією з найскладніших та найавтентичніших в Україні. Дівчина довго не думала, адже мала слабкість до унікальних речей. Сорочка була красивою, з цупкої тканини й справді пасувала чорноволосій та чорнобровій Марті.

Батьки ж обрали парні сорочки з однаковим вишитим візерунком.

Закупившись новим одягом та смачною їжею, вони повернулися до старої хатини баби Орисі. Мама не забула про свою обіцянку пригостити сусідку, тож спакувала в контейнери трохи вареників, грибної підливи та додала пляшечку домашньої запашної вишневої настоянки, яку робив тато. Вручивши пакунки Марті, вона попросила віднести їх Одарці.

Звісно, дівчина мала на меті якнайшвидше впоратися із завданням, адже їй кортіло приміряти нову одягу і покрасуватися перед подругами. Проте зв'язок тут був такий жахливий, що годі й думати про надсилання фотографій. Повідомлення приходили через одне, і Марта все більше нервувала. Вона знала, що батьки планують залишитися тут на День вишиванки, тож що їй робити цілісінький тиждень без інтернету — було для неї питанням, на яке вона не мала відповіді.

Батько запланував походи до лісу, а мама — велике прибирання старого горища. Ось так у роздумах вона минула низький дерев'яний тин і постукала в масивні двері, які одразу же відчинилися.

Баба Одарка була вбрана в той самий одяг, лишень без сердака. Вона узялася рукою в бік, а іншою безмовно запросила дівчину всередину.

Марта зайшла у таку ж невеличку хатину, в якій колись жила її баба Оріся. Темний стіл із тканиною скатертиною освітлювала лише одна свічка, відкидаючи химерні тіні на білені стіни. Збоку височіла піч, а біля неї стояла лава з багатьма подушками. Здавалося, таке помешкання легко можна переплутати з експонатом у музеї народної архітектури та побуту.

— Заходь, присідай. Розкажуй, яку ж ти вишиванку сьогодні обрала?

Це питання застало Марту зненацька, та вона все ж розповіла те, що встигла запам'ятати зі слів майстрині на ярмарку.

— Ту майстриню, мабуть, звати Килина, — кивнула Одарка. — Вона ж бо єдина, хто ще у нас вишиває цією технікою.

— А ви теж колись вишивали нею? — запитала Марта, щоб чемно підтримати розмову.

— Ой, дівчино, я стільки сорочок вишила, що й збилася з ліку. Та одну-єдину все ж не дошила. Руки пам'ятають, та зір уже не той. Тож залишиться вона, мабуть, незавершеною...

— Та не будемо про сумне, — продовжила Одарка.
— Ти мабуть з батьками на свято збираєшся, то маю для тебе подарунок — як для внучки своєї любої подруги Орисі. Ми з твоєю бабою, як були такими, як ти зараз, зробили собі згарди. Тож прийшов час передати бабусин спадок тобі.

Вона витягла з дерев'яної скрині металеву прикрасу. Метал помітно потемнів від часу, проте хрестики все одно відблискували у м'якому світлі свічки. Одарка потримала її в долонях лише мить і передала дівчині.

Наче зачарована, Марта вийшла з хати. Вона кілька разів подякувала, побажала смачної вечері й тепер не могла відвести погляду від прикраси. Лиш подумати: багато років тому її баба Орися тримала в руках цю саму річ, яка тепер дісталася їй. Це було особливе, магічне намисто.

Наступного дня, коли тато подався до лісу, Марта з мамою вирішили зробити перший крок до прибирання горища. Воно було теплим, припорошеним пилом і повним усякого добра. Книги, шкатулки... Усе під багаторічним шаром пилу наче застигло в часі. Вирішили розпочати зі старих скриньок. Багато з них зберігали записники самої бабусі — її вірші та пісні. В одній зі шкатулок лежали фотографії: чимало чорно-білих світлин із виступів, де бабуся співає, грає чи просто обіймається зі своєю подругою.

Перевернувши одну з карток, Марта побачила підпис:

«Одарка та Орися, с. Великий Ходак, 1957 р.».

— Дивись, мамо, це наша сусідка Одарка з бабою!

— Ой, і справді яке фото, — мама нахилилася ближче, щоб краще роздивитися. — І дивись, вона саме у тій згарді, що тобі Одарка передала.

Марту на мить осяяла світла думка. Вона була безмежно вдячна за прикрасу, яку Одарка Петрівна так берегла, і вже роздумувала, як можна віддячити старій жінці. Дівчина помітила, що Одарка часто сумувала. Вона ні разу не бачила, щоб до неї заходили гості. Зазвичай майстриня могла перекинутися кількома словами з нечисленними сусідами, а решту часу проводила в саду під вишнею, тихо пестячи сірого кота.

— Мамо, а ти вмієш вишивати? — раптом запитала Марта.

— Ну, трохи вмію. Мене Одарка саме і навчала колись. А ти, доню, хочеш навчитись?

— Та не те щоб для себе... Просто у мене є одна ідея, але для цього треба вміти вишивати.

— Я можу допомогти. То яка ж ідея? — допитувалася мама.

Дівчина трохи подумала, як правильно донести свою думку, і почала розповідати:

— Коли я прийшла до сусідки, вона згадала, що має одну вишиванку, яку так і не дошила, бо тепер

погано бачить. Тож я подумала: можливо, ми могли б їй допомогти?

— О, звичайно, доню! Завтра ж підемо і запропонуємо.

Тато повернувся з лісу ще до того, як почало смеркати. Вони накрили стіл у затишному садочку біля хати й сіли чаювати. А невдовзі мама завела пісню:

*Ой, піду я межі гори,
Смерекові ліси-бори.
Ой, піду я межі гори,
Там, де живуть Бойки...*

Голос у мами був чарівним — точнісінько як у баби Орисі. Цей талан передався у спадок і самій Марті, тож вона невпевнено, але влучно почала підспівувати, підхоплюючи знайомі мотиви про гру на флюярі.

Як і обіцяла мама, самого ранку, зібравши сніданок та гостинці, вони вирушили до Одарки Петрівни. Жінка здивовано зустріла їх, не очікуючи спозарання гостей, проте запросила до хати й заклопоталася біля чайника. Коли запашний чай із чебрецю та м'яти запарував у глиняних кухлях, Марта розпочала розмову:

— Одарко Петрівно, кхм... ми тут подумали з мамою...

— І що ж ви з мамою вже придумали? — вона хитро поглянула на обох, ніби точно знала, що це

стосується її.

— Ми хочемо допомогти вам дошити ту сорочку, про яку ви розповідали.

Здавалося, незручна пауза затягнеться надовго, проте Одарка раптом щиро розсміялася.

— От що надумали! Мою сорочку дошивати? Вам роботи більше нема?

Проте ні Марта, ні мама, які притихли на лаві, не відповідали, очікуючи на її вердикт. Здається, Одарка й сама замислилася, та думала вона недовго.

— Гаразд, але в мене є умова.

— Умова? — разом вигукнули донька з матір'ю.

— Так. Вишивати буде Марта, а я навчатиму.

— Але же я взагалі не вмію! Я не хочу зіпсувати... А ось мама вміє...

— Ні-ні, дороженькі. Це моя умова. Можете подумати.

— Добре, я буду вчитись! — твердо сказала Марта, не давши собі часу на вагання.

— Отак-то краще. Можемо розпочати сьогодні після обіду, я підготую усе необхідне.

Того ж дня по обіді Марта вирушила сама вже знайомою стежкою.

Відтоді кожного вечора вона сиділа й вишивала під чуйним керівництвом Одарки. І якщо спочатку дівчина постійно колола пальці, а нитки ніби жили своїм життям і сплутувалися у вузлики,

та вже за кілька днів усе почало виходити значно краще. Звісно, якщо порівнювати старий візерунок із новим, було чітко видно, де працювала вправна майстриня, але Марта не здавалася. Вона все більше практикувалася, затримуючись до пізнього вечора.

Нарешті, напередодні Дня вишиванки, роботу було завершено. Мама щиро милувалася вишиттям дочки, яка за свої шістнадцяти років ніколи їй близько не підходила до рукоділля. А Одарка Петрівна взагалі розчулилася і, що б не робила, раз у раз підносила хустинку до очей.

День вишиванки розпочався особливо святково. Марта з батьками вбралися у свої нові сорочки, а дівчина ще їй не забула про згарду своєї бабусі, акуратно виклавши її поверх вишиття. Вийшовши з будинку, вони попрямували навпростець до сусідки. Сьогодні у них була ще шаленіша ідея — умовити Одарку піти разом із ними на загальне святкування.

Зайшовши до хати «при повному параді», вони вже приготувалися довго вмовляти стареньку, але, як виявилось, сусідка була так натхненна останніми подіями, що їй сама вже одягла ту саму сорочку, яку закінчила для неї Марта. Вона накинула свій найкращий сердак і вже чекала на них. Її сиве волосся спадало важкою косою на плече, а очі світилися справжньою, живою радістю.

Усі разом вони спустилися звивистою стежкою до центру села, де святкування вже йшло повним ходом. Якийсь поважний старший чоловік одразу привітався з ними та міцно обійняв Одарку, від чого та аж зашарілася. За мить навколо неї почало збиратися все більше й більше людей. Усі в селі пам'ятали видатну майстриню: когось вона навчала сама, а хтось і досі передавав її сорочки у спадок як найбільший родинний скарб.

Марта стояла трохи осторонь, спостерігаючи за цією картиною, і раптом спіймала себе на думці, що вже кілька днів поспіль навіть не згадувала про телефон чи новий серіал. Вона торкнулася пальцями прохолодних хрестиків бабусиної згарди на своїх грудях, а потім поглянула на сорочку баби Одарки, де поміж ідеальних стібків старої майстрині тепер назавжди залишилися і її, Мартині, несміливі вузлики. Дівчина усміхнулася. Вона більше не рахувала днів до повернення в місто — вона нарешті була вдома.

Етнографічний
словничок

Бóйки — етнографічна група українців, які живуть на північних і південних схилах Карпат (Бойківщина). Мають свої унікальні звичаї, архітектуру та говірку.

Брінза (бриндя) — традиційний карпатський сичужний сир, що виготовляється переважно з овечого молока. Справжня карпатська брінза має розсипчасту структуру та солоний, гострий смак.

Дрімба — найменший традиційний гуцульський народний музичний інструмент (язичковий самозвучний). Має вигляд металевої підкови з тонким сталевим язичком, звук із якого видобувають, притиснувши інструмент до зубів і щипаючи язичок пальцем.

Згáрда — старовинна гуцульська шийна прикраса-оберіг. Складається з кількох литих металевих (мідних, бронзових) хрестів, які нанизували на ремінець, дріт чи ланцюжок.

Нізь (низінка) — одна з найдавніших та найскладніших технік української вишивки, поширена на Гуцульщині та Поділлі. Особливість полягає в тому, що узор вишивається з вивороту тканини чорними або червоними нитками, а на лицьовому боці утворюється красивий щільний геометричний орнамент.

Серда́к — традиційний верхній теплий одяг західних українців (особливо гуцулів). Це короткий сукняний каптан із валяної вовни, часто прикрашений кольоровими шнурами, китицями або вишивкою.

Тин — плетена або дерев'яна огорожа, паркан біля хати.

Флоя́ра (флорка) — традиційний карпатський духовий інструмент, різновид відкритої поздовжньої флейти (подібна до великої сопілки, але має складнішу техніку гри й глибший звук).

Ятка — легка крита споруда, палатка або навіс для торгівлі на ринках та ярмарках.

